

УДК 930.1 (367)

DOI 10.25128/2225-3165.19.02.15

Iryna Fedoriv

PhD (History), Associate Professor,
Department of the World History and Religious Study,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University (Ukraine)
feiorl@i.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1344-8053>

Ірина Федорів

Кандидат історичних наук, доцент,
Кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка (Україна)

СЛАВІСТИКА У НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЄВГЕНА РИХЛІКА (ПЕРША ТРЕТИНА ХХ СТ.)

Анотація. Мета дослідження – проаналізувати особливості наукової діяльності у галузі слов'янознавства відомого в Україні вченого-славіста, філолога, краєзнавця, етнолога, педагога і громадського діяча – Євгена Рихліка (1888–1937) у контексті розвитку національного слов'янознавства першої третини ХХ ст.; з'ясувати внесок ученого у розвиток тогочасної української богемістики, полоністики, етнології; роль у відкритті й організації діяльності Кабінету для вивчення національних меншин України при Етнографічній комісії ВУАН, діяльність Є. Рихліка як педагога. Методологія праці: використано принципи історизму та об'єктивності; загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція та дедукція, порівняння, узагальнення та ін.), спеціально-історичні (історико-хронологічний, історико-порівняльний, системно-структурний, ін.) наукові методи, а також міждисциплінарний і плюралістичний підходи до вивчення наукової діяльності Є. Рихліка в контексті становлення вітчизняного слов'янознавства у першій третині ХХ ст. на основі застосування історичних джерел та досягнень сучасної історіографії. Наукова новизна: цілісно окреслено самотню й оригінальну наукову діяльність відомого в Україні ученого, краєзнавця, педагога, громадського діяча Є. Рихліка, передусім як славіста у контексті розвитку вітчизняного слов'янознавства, краєзнавства, етнології першої третини ХХ ст. Висновки: наукова діяльність Є. Рихліка свідчить, що вчений був одним із яскравих представників-дослідників наукової славістичної школи Київського університету св. Володимира, продовжуючи традиції, започатковані у другій половині ХІХ ст., присвятив своє життя вивченню історії, мови, літератури й етнографії слов'янських народів, зокрема, поляків й чехів. Славістичний доробок Є. Рихліка потребує подальшого вивчення і систематизації, що сприятиме належній оцінці його як ученого, глибшій інтерпретації його багатогранної діяльності.

Ключові слова: Євген Рихлік, національне слов'янознавство, перша третина ХХ ст., Київський університет св. Володимира, богемістика, полоністика, нацменознавство.

SLAVONIC STUDIES IN THE SCIENTIFIC ACTIVITY OF YEVHEN RYHLIK (THE FIRST THIRD OF THE XX CENTURY)

Summary. The aim of the research is to analyse peculiarities of the scientific activity in the branch of Slavic studies of a famous in Ukrainian Slavic scholar, linguist, regional ethnographer, ethnologist, pedagogue and public figure Yevhen Ryhlik (1888–1937) in the context of the development of national Slavic studies in the first third of the twentieth century; to clarify the output of the scientist in the development of the Ukrainian Bohemian studies, Polish studies, ethnology; to define his role in the establishment and arrangement of the activity of the studies of national minorities of Ukraine by the Ethnography committee in the Academy of Sciences of Ukraine as well as Yevhen Ryhlik's pedagogical activity. The research methodology is based on the usage of historicism and objectivism principles, general-scientific (analysis, synthesis, induction and deduction, etc.), special historical (historical-chronological, historical-comparative, systemic-and-structural, etc.) and other scientific methods as well as interdisciplinary and pluralistic approaches to the study of the scientific activity of Yevhen Ryhlik in the context of the establishment of national Slavic studies in the first third of the twentieth century on the basis of the usage of historic sources and achievements of modern historiography. The scientific novelty of the research is in the integrated approach to the unique and original scientific activity of Yevhen Ryhlik, a famous Ukrainian scholar, regional ethnographer, pedagogue, public figure, and a Slavic scholar in particular, in the context of the development of national Slavic studies in the first third of the twentieth century. Conclusions. The scientific activity of Yevhen Ryhlik proves him to be one of the bright representatives of the scientific Slavic school of Saint Volodymyr Kyiv University since he continued the traditions of Slavic studies initiated in the

second half of the XIX century and dedicated himself to studying history, linguistics, literature and ethnography of Slavs, the Polish and Czechs in particular. The heritage of Slavonic studies by Yevhen Ryhlik requires further investigation and systematization that will cause his proper recognition as a scientist and promote more thorough interpretation of his versatile activity.

Keywords: Yevhen Ryhlik, National Slavonic studies, the first third of the twentieth century, Saint Volodymyr Kyiv University, Bohemian studies, Polish studies, National minorities studies.

Постановка проблеми. Українська історична славістика має давні традиції: минуло майже два століття, як в університетах було введено спеціальність “слов’янська філологія”, відкрито славістичні кафедри і започатковано підготовку спеціалістів цієї галузі. Головними центрами славістичних досліджень у Наддніпрянській Україні на початку 1900-х рр. залишались університети. Наукові дослідження із славістики активно проводилися також в історичних, історико-філологічних товариствах, які існували при кожному університеті та у т.зв. славістичних центрах: Київ, Одеса, Харків, Львів.

На початку 1900-х рр. спостерігалось розширення проблематики славістичних досліджень, що відбувалося на фоні утвердження в історіографії нових концептуальних підходів до вирішення як окремих епізодів історичного процесу в слов’янських країнах, так і з’ясування й пояснення загальних закономірностей їх еволюційного поступу. Розгортання процесів культурно-національного відродження та визвольних змагань слов’янських народів у першій третині ХХ ст. посилювало інтерес до слов’янства у фахівців-славістів, політичних й культурних діячів, загалом у громадськості (Федорів, 2013: 194).

Одним із осередків, у якому розвивалася, сформована ще наприкінці ХІХ ст., власна наукова славістична школа, був Київський університет св. Володимира. Від 1882 до 1917 рр. (з перервою упродовж 1912–1913 років, коли цю посаду обіймав О. Лук’яненко) кафедрі історії та літератур слов’янських народів очолював професор Тимофій Флоринський – відомий славіст і візантолог російського походження (Федорів, 2013: 195). У 1917–1918 рр. приват-доцентом кафедри стає випускник відділення слов’янської філології історико-філологічного факультету університету, учень Т. Флоринського, А. Степовича, О. Лук’яненка – Євген Рихлік (1888–1937) – відомий в Україні вчений-славіст, філолог, краєзнавець, етнолог, педагог і громадський діяч, що належав до репресованих у 1930-х рр. представників національної української інтелігенції (Павленко, 2015). Видатне значення Є. Рихліка, як одного з дослідників історії, мови, літератури й етнографії слов’янських народів, свого часу було високо поціноване колегами-науковцями – академіком Академії наук СРСР і Всеукраїнської Академії наук В. Перетцем та директором Інституту слов’янознавства Академії наук СРСР Н. Державіним (Власенко, Курильчук, 2014: 119). Актуальність дослідження славістичної спадщини Є. Рихліка у контексті розвитку вітчизняного слов’янознавства у першій третині ХХ ст. зумовила появу даної статті, що сприятиме збереженню пам’яті про Є. Рихліка, належній оцінці його наукового доробку, подальшій інтерпретації його багатогранної діяльності.

Аналіз дослідження. Аналіз наукової літератури свідчить, що досліджуване питання є недостатньо вивченим в українській історіографії. Окремі аспекти з життя і діяльності вченого окреслені у працях Ю. Шаповала (Шаповал, 2001), П. Скрипника (Скрипник, 2005), Ю. Луцького (Луцький, 1999) та ін. Славістичний доробок Є. Рихліка, його діяльність як викладача слов’янознавчих дисциплін різних навчальних закладів України досліджували Л. Павленко (Павленко, 2002, 2006, 2008, 2015 та ін.), С. Копилов (Копилов, 2009), О. Власенко та Н. Курильчук (Власенко, Курильчук, 2014), Є. Луняк (Луняк, 2002), Г. Самойленко (Самойленко, 2004) та ін.

У контексті проблематики, що аналізуватиметься у статті, докторська дисертація С. Копилова “Проблеми історії слов’янських народів в історичній думці України (остання третина XVII – початок XX ст.)” (Копилов, 2006) та кандидатські дисертації Л. Павленко “Науково-педагогічна і громадська діяльність Євгена Рихліка” (Павленко, 2007) та І. Журжі “Становлення та розвиток слов’янознавства в Університеті св. Володимира (1834–1919 рр.)” (Журжа, 2006), публікації О. Паламарчук і О. Чмир (Паламарчук, Чмир, 2009), Р. Радишевського (Радишевський, 2010), Л. Вахніної (Вахніна, 2014) та ін.

Діяльність Є. Рихліка як керівника Кабінету для вивчення національних меншин України при Етнографічній комісії ВУАН аналізували у наукових дослідженнях В. Наулко (Наулко, 2003), Л. Павленко (Павленко, 2016), О. Рафальський (Рафальський, 2000), Ю. Шаповал, (Шаповал, 2001), М. Костиця (Костиця, 1997), Ю. Данилюк (Данилюк, 1991) та ін.

Як бачимо, славістична діяльність Є. Рихліка не була предметом спеціального комплексного дослідження, а вивчення окремих аспектів даної проблеми мало фрагментарний характер. Найбільш цілісно наукова робота дослідника вивчена у дисертації та низці публікацій Л. Павленко (Павленко, 2002, 2006, 2008, 2015).

Мета статті – висвітлити особливості наукової діяльності у галузі слов’янознавства відомого в Україні вченого-славіста, філолога, краєзнавця, етнолога, педагога і громадського діяча – Євгена Рихліка (1888–1937) у контексті розвитку національного слов’янознавства першої третини XX ст.; з’ясувати внесок ученого у розвиток тогочасної української богемістики, полоністики, етнології; роль у відкритті й організації діяльності Кабінету для вивчення національних меншин України при Етнографічній комісії ВУАН; діяльність Є. Рихліка як педагога.

Виклад основного матеріалу. Наукова діяльність Є. Рихліка, як і низки інших учених цього часу, зокрема, Д. Антоновича, І. Борковського, С. Дністрянського, М. Драй-Хмари, С. Смаль-Стоцького, А. Степовича, Д. Похилевича, С. Томашівського, М. Кордуби та ін., засвідчує, що вивчення історії та культури слов’ян, їх взаємин в українській історіографії, в тому числі у діаспорній, не переривалося і в міжвоєнні роки. Хоча репресії 1920–1930-х років у СРСР проти гуманітарної інтелігенції призвели до значних втрат у вітчизняній славистиці, яку влада вважала “лженаукою, ворожою щодо радянського ладу” (Віднянський, 2015: 61). Відтак, у радянській Україні слов’янознавство, як галузь гуманітарних наук поступово ліквідувалося: славістичні кафедри закривалися, окремі славісти зазнавали не лише переслідувань (М. Грушевський, А. Лобода), а й репресій (В. Дем’янчук, К. Копержинський, В. Петрусь). Чимало з них загинули в таборах і в’язницях (М. Драй-Хмара, А. Кримський, Є. Рихлік, М. Туницький). Інша група вчених виявили лояльність до радянської влади і працювали в навчальних закладах і академічних установах (Л. Булаховський, М. Бречкович, М. Державін, О. Лук’яненко, М. Любівич, А. Степович, Ф. Успенський), окремі з них відійшли від активної наукової діяльності (І. Линниченко, Є. Петухов) (Копилов).

На широкий масштаб розвитку історичної науки в Україні у 1920-х рр. звертає свою увагу і О. Оглоблин: утворення Академії наук, традиції, кадри, архіви. Зміст і досягнення цієї доби дослідник розглядає під кутом зору різних наукових течій, які набули характеру наукових шкіл, передусім М. Грушевського, Д. Багалія, М. Василенка, М. Яворського, а основними рисами української історіографії вважає “державний дух і національний характер”. Процес СВУ, політична чистка у ВУАН, т. зв. “справа славістів” 1934 р., депортація М. Грушевського і його смерть, арешти та засудження українських істориків – усе це означало початок “тотального нищення української історичної науки советською владою”. Проте індивідуальна праця українських істориків тривала

незалежно від офіційних чинників і в 1930-х рр. (Колесник, 2013: 44). Власне вагома частина наукової діяльності Є. Рихліка за періодизацією О. Оглоблина припадає на т. зв. українську, ще не “совєтську” історіографію, що фіксувала суттєві зрушення в розвитку української науки.

Інтерес до славістичної проблематики у Є. Рихліка був не випадковим, оскільки він походив із родини чеських селян-переселенців, народився 16 листопада 1888 р. у чеській колонії на Волині, у селі Вільшанка Чуднівської волості Житомирського повіту Волинської губернії (зараз – Чуднівського району Житомирської області). Національне розмаїття Волинського регіону сприяло глибокому розумінню специфіки слов'янських культур і формуванню толерантних поглядів майбутнього вченого на національну проблему. Освіту здобував у народному однокласному училищі у Вільшанці, реальній школі у Празі, у 5-й Києво-Печерській гімназії та, як уже зазначалося, в Київському університеті св. Володимира (Павленко, 2007: 11). На формування наукового світогляду Є. Рихліка безпосередній вплив мали погляди його вчителів – Т. Флоринського, А. Степовича і О. Лук'яненка, а також студентських товаришів й колег, зокрема, В. Петрова, М. Зерова, М. Грушевського, А. Лободи, О. Пчілки, а також політичні події доби української національної революції та становлення радянської тоталітарної держави.

Свої перші роботи з історії Чехії майбутній науковець опублікував напередодні Першої світової війни. Під керівництвом Т. Флоринського і О. Лук'яненка, Є. Рихлік, тоді студент випускного курсу, на основі опублікованих джерел написав роботу про одного із лідерів чеського відродження Ф. Челяковського – “Поетична діяльність Франца Ладислава Челяковського (з історії чеського літературного відродження)”, що отримала золоту медаль університету. Його наукову і громадську діяльність автор висвітлює у контексті найважливіших подій національного відродження і особистих контактів з видатними культурними діячами слов'янських народів: Й. Добровським, Й. Юнгманом, В. Ганкою, Я. Колларом, І. Камаритом та ін., а також пунктирно окреслив події й діяльність учасників чеського національного руху на тлі відродження слов'янських народів Габсбурзької імперії. Твір був опублікований у 1914 р. у “Киевских университетських известиях” та у 1915 р. вийшов окремою монографією (Рыхлик, 1915). Аналіз наукової роботи вченого, дає підстави вважати її першим у вітчизняному літературознавстві комплексним дослідженням біографії та спадщини одного з найвідоміших поетів чеського відродження першої половини XIX ст. (Копилов, 2005: 349; Павленко, 2015).

Упродовж 1914–1916 рр. Є. Рихлік навчається у магістеріумі Київського університету св. Володимира, працює над дисертацією “Україно-польські літературні взаємини I половини XIX ст.”, рукопис якої було втрачено після арешту вченого у 1931 р. (Павленко, 2015). Цей етап становлення слов'янознавства в Університеті св. Володимира, як зазначає І. Журжа, характеризується посиленням уваги до розробки і викладання славістичних дисциплін, кадрового забезпечення фахівцями зі слов'янознавства, запровадженням нових лекційних курсів тощо. Проте спостерігається й деяке зміщення акцентів у бік філологічного спрямування і зниження інтересу до історії розвитку слов'ян. Лекційне навантаження у ці роки більше спрямовувалося на мовну підготовку, ніж на історичну. Підтвердженням цьому слугують наукові та педагогічні уподобання О. Лук'яненка, Є. Рихліка, Л. Косоногової. В цілому ж, слов'янознавство в Університеті св. Володимира на початку XX ст. – і до 1919 р. знаходилося на достатньо високому рівні розвитку (Журжа, 2006: 15).

У березні 1918 р. вченому запропонували посаду професора на кафедрі слов'янської філології у Самарському педагогічному інституті, на що він

погоджується. Через рік Є. Рихлік повертається до Києва і продовжує роботу доцентом кафедри слов'янської філології Київського Першого українського університету, згодом – комісаром вузу, секретарем історико-філологічного факультету (Власенко, Курильчук, 2014: 120).

Повернувшись у 1920 р. до с. Вільшанки, Є. Рихлік започаткував монографічне дослідження рідного села, брав участь у місцевому громадському житті, зокрема у з'їздах чеських колоністів, організував роботу Вільшанської чеської трудової школи, готував чеських учителів, сприяв відродженню та популяризації чеських національних цінностей. Вчений зробив значний внесок у вивчення чеської мови та культури, обійнявши з вересня 1924 р. посаду завідуючого Київською чеською трудовою школою на Шулявці (Павленко, 2007: 11). Є. Рихлік намагався перебудувати її роботу відповідно до вимог радянської трудової школи. У цей час славіст відновлює свою співпрацю з Етнографічною комісією ВУАН. Його обирають співробітником науково-дослідницької кафедри мовознавства ВУАН (Власенко, Курильчук, 2014: 121).

Загалом, за роки своєї педагогічної діяльності науковець здобув величезний досвід викладання славістичних дисциплін (слов'янської філології, російської, української, польської, чеської мови та письменництва, курсів “Вступ до мовознавства”, “Живі слов'янські мови” тощо), зокрема, працюючи у Вільшанській чеській школі на Житомирщині, Київській чеській трудовій школі № 105, 4-й Київській гімназії, жіночих гімназіях Києво-Подільській, Євсєєвої, Жеребцової, Вечірніх Вищих жіночих курсах, Самарському педагогічному інституті, Київському університеті св. Володимира, Київському українському народному університеті, Київському Російському державному університеті, Київському Першому українському університеті та Ніжинському інституті народної освіти (далі – НІНО) (Павленко, 2015). В останньому із названих закладів, у якому працював з 1925 до 1930 рр., викладав українську мову та літературу на факультеті соціального виховання, керував роботою секції української мови та письменства Науково-дослідної кафедри НІНО. У 1926 р. Є. Рихліка призначено науковим представником-кореспондентом Наукового інституту книгознавства. Учений виступив одним з ініціаторів відкриття в Ніжині вечірнього робітничого університету і в 1927–1929 рр. був у цьому закладі деканом, керував семінаром вивчення культури національних меншин (Власенко, Курильчук, 2014: 122).

Отже, Є. Рихлік зробив вагомий внесок у розвиток педагогічних закладів тогочасної України. Він намагався удосконалити систему освіти, реформувати її за радянським зразком, не викорінюючи при цьому національного компонента, що не подобалося, звичайно, радянській владі (Власенко, Курильчук, 2014: 124). Педагог започаткував чеську шкільну мережу на Волині, розробив відповідну навчальну програму, систему підготовки чеських учителів і привернув увагу відповідних урядових органів та широкої громадськості до проблеми національної освіти і виховання. Є. Рихлік докладав чимало зусиль для збереження педагогічних традицій дореволюційних часів у період численних невиправданих реформ системи вищих навчальних закладів (Павленко, 2007: 14).

Працюючи над славістичною проблематикою, Є. Рихлік брав участь у роботі багатьох наукових товариств та установ, а саме: Історичного товариства Несторалітописця, Історико-літературного гуртка філологічного семінару академіка В. Перетца, Історико-літературного товариства при Київському університеті св. Володимира, Етнографічній комісії Українського наукового товариства, Етнографічному товаристві Києва, секції української мови та письменництва науково-дослідної кафедри НІНО, а також наукових складових ВУАН – Етнографічній комісії, Музичному товаристві імені Леонтовича, Постійній

комісії для складання біографічного словника діячів України, НДК мовознавства тощо (Павленко, 2015).

Найбільш плідний період Є. Рихліка як богеміста та полоніста припадає на другу половину 1920-х рр. У низці наукових та науково-популярних праць, рецензій, історіографічних оглядів (“Огляд музичного життя чехів”, “Досліди над чеськими колоніями на Україні”, “Ольбрахт і робітничий рух Чехословаччини” та ін.) він аналізує специфіку музичної культури Чехословаччини, досягнення чеської етнографічної науки, новинки чеської художньої та наукової літератури (Павленко, 2007: 13; Паламарчук, Чмир, 2009: 8). Тривалий час учений працював над комплексною монографією, присвяченою вивченню українських чехів від початку чеської колонізації українських земель до кінця 1920-х рр., деякі фрагменти якої він встиг опублікувати. Основний рукопис, на жаль, безслідно зник після обшуку та арешту Є. Рихліка (Павленко, 2006: 110).

На особливу увагу заслуговують й полоністичні студії вченого. Йому належать праці, в яких вивчається “українська школа” у польському літературному русі першої половини XIX ст. У другій половині 1920-х рр. Є. Рихлік оприлюднив низку наукових оглядів та рецензій, у яких інформував українську громадськість про розвиток польської етнографії та театрального мистецтва. Високу оцінку славіста отримала творчість К. Згерського, А. Міцкевича, Ю. Словацького, А. Мальчевського, Б. Залеського, С. Гошинського та ін. Учений опублікував наукові розвідки “З нової літератури про польсько-українську школу”, 1927 р., “Про деякі польські переклади українських народних дум”, 1929 р., “Українські мотиви в поезії Юлія Словацького”, 1929 р. (Рихлік, 2000: 89–94), “Сава Чалий і Сава Цалинський у польській літературі” (Рихлік, 2010: 156–183) та ін. Визначення причин захоплення польських романтиків українською тематикою, з’ясування персонального складу “української школи”, аналіз українських сюжетів у пам’ятках польської літератури дозволили Є. Рихліку створити цікаву картину польської літературної “україноманії”. Цьому аспекту творчості Є. Рихліка присвятили свої статті Л. Павленко, Л. Вахніна, Р. Радишевський (Павленко, 2002; Вахніна, 2014; Радишевський, 2010).

Концептуально цінними є наукові праці Є. Рихліка, що стосуються проблем розуміння понять “слов’янський світ” та “ідея слов’янської єдності” й висвітлюють слов’янофільські настрої та особливості суспільно-політичного руху на українських землях Російської імперії XIX – початку XX ст. (Павленко, 2008). Ключовим моментом славістичної концепції Є. Рихліка, викладеної у праці “Слов’янознавство Кирило-Методіївців. (З ідеології Кирило-Методіївського братства)” стала ідея слов’янської єдності. Визріванню слов’янофільських поглядів ученого сприяло уявлення про його національну приналежність одночасно до трьох слов’янських культур – чеської, російської й української (Луняк, 2002: 98). Ставлення уряду Російської імперії, а згодом і Радянського Союзу до національної проблеми обумовило еволюцію світоглядних засад Є. Рихліка, який відмовився від ідеї про необхідність політичного єднання усіх слов’ян і доводив тезу про виключно культурну взаємодію представників слов’янського світу. У контексті цих наукових переконань ученого розгорталась його подальша славістична діяльність, яка характеризувалася двома напрямками: російсько-українсько-чеські науково-культурні зв’язки та українсько-польські літературні взаємини (Павленко, 2008: 247–250; Луняк, 2002: 96). Оскільки сьогодні, слов’янська ідея – це передусім новий рівень відкритості для інших етнокультурних співтовариств, взаємовпливи національних культур, збереження традицій, слов’янської ментальності та гуманістичних цінностей, що особливо

важливо в епоху глобалізації (Віднянський, 2015: 24), наукова спадщина Є. Рихліка набуває нового звучання й знову актуалізується.

У науковій, зокрема, славистичній роботі Є. Рихліка є одна надзвичайно важлива сторінка діяльності. Досліджуючи національне життя чехів України, їх історико-культурну спадщину, вчений згодом поставив собі за мету організувати науковий центр дослідження національних меншин України загальнореспубліканського значення. Ініціатива професора була позитивно сприйнята в наукових колах та підтримана відповідними урядовими органами влади.

Доповідь Є. Рихліка “Науково-дослідча праця серед нацменів” на засіданні Етнографічної комісії 2 січня 1929 р. дала підстави для прискорення вирішення питання про термінові заходи щодо розбудови нової наукової установи (Павленко, 2016: 650). У січні 1929 р. Президія ВУАН створила Кабінет для вивчення національних меншин України при Етнографічній комісії, а з січня 1930 р. Є. Рихліка було обрано тимчасово виконуючим обов’язки керівника Кабінету, що було цілком логічним з огляду на його національне походження, знання 11 іноземних мов, досвід роботи серед національних меншин, багаторічні родинні, дружні та наукові зв’язки з національними колоніями України, вітчизняними і зарубіжними науковими установами та вагомий науковий доробок (Павленко, 2016: 650). Зусиллями вченого Кабінет національних меншин був внесений до кошторису ВУАН на 1929/1930 р. і отримав власне приміщення. Був сформований кадровий склад, кореспондентська мережа, встановлені наукові контакти з багатьма установами, організаціями та приватними особами (Павленко, 2007: 12). Важливе значення на той час відіграла наукова та збиральницька діяльність Кабінету національних меншин, основною метою якого було комплексне дослідження етнічних груп України, збирання сільським та міським населенням історичних, етнографічних, демографічних та фольклорних матеріалів. Роботою польського та чеського відділів керував проф. Є. Рихлік (Вахніна, 2014: 168). Програму збирання етнографічних матеріалів дослідник розіслав українською, болгарською і польською мовами вчителям і культурцівникам національних меншин у різні регіони України (Власенко, Курильчук, 2014: 122). Під час літніх відпусток він досліджував побут і культуру чеських колоністів на Волині, особисто відвідав чеські поселення: Високе, Соколів, Зубівщина, Малинівка, Окілок та ін., зібрав унікальні матеріали, які згодом були передані на зберігання в Академію наук України (Власенко, Курильчук, 2014: 120, 123).

Літня експедиція 1929 р. на Волинь дозволила Є. Рихліку познайомитись з роботою серед неукраїнського населення Волинського, Коростеньського, Шепетівського окружних бюро національних меншин, налагодити співпрацю з Волинським державним, Коростеньським та Шепетівським окружними музеями краєзнавства. Під керівництвом Кабінету аспіранти етнографічного відділу Волинського музею розробили план дослідження національних меншин Волині на 1929/1930–1933/1934 рр., згідно з яким мало проводитись вивчення німців, поляків, чехів і євреїв (Павленко, 2016: 651).

У Києві Є. Рихлік домовився про співпрацю з Етнографічним музеєм, Центральною державною польською бібліотекою та Історико-етнологічним відділом КФ ВУНАС, у Житомирі – з чеським семінаром ІНО і архівом, у Червонограді – з педтехнікумом, у Мелітополі та Маріуполі – з краєзнавчими музеями, у Кам’янці-Подільському – з викладачами ІНО, у Преславі – з болгарським педтехнікумом. Вони стали важливими джерелами поповнення наукового архіву Кабінету національних меншин (Павленко, 2016: 651).

За період своєї пошукової діяльності вчений опрацював статистичні, картографічні, лінгвістичні, фольклорні й фотоматеріали, архівні джерела,

бібліографію, документи, епістолярій, мемуари з життя чеської, болгарської, польської, білоруської, російської та інших слов'янських національних меншин України (Павленко, 2015).

За короткий термін свого керування Кабінетом національних меншин Є. Рихлік започаткував “Архів національних меншин України”, який, на думку вченого, мав сконцентрувати “усі писані та друковані матеріали, що мають будь-який стосунок до національних меншостей, – історичних документів, листів, фотографій, планів і т. ін.”. Вчений планував організувати пошукову роботу в усіх архівах УСРР і, по можливості, в інших республіках СРСР та за кордоном з метою “виявити, сконцентрувати й описати відповідні архівні матеріали, щоб мати змогу взятися до історичних досліджень національних меншостей” (Павленко, 2016: 651).

У видавничих планах Етнографічної комісії на 1931–1932 рр. стояли три позиції тільки праць Є. Рихліка: “Українські мотиви у польській літературі”, “Поляки в Україні”, “Чехи в Україні”. Готувалися до друку: “Збірник польської секції Кабінету” і монографія “Польський Мархлевський район”. Планувалося також видання етнографічної карти України та серії енциклопедичного характеру “Народи УРСР”, окремий том у якій мав бути присвячений полякам. На жаль, через репресії 1930-х рр., у тому числі, й Є. Рихліка, ці проекти так і не було реалізовано (Вахніна, 2014: 168).

Щоправда, до свого арешту Є. Рихлік встиг ініціювати роботу співробітника Кабінету з Житомира – В. Гнатюка із виявлення та опису чеських справ у Волинському архіві. Є. Рихлік звернувся до Центрального архівного управління з проханням допомогти Кабінету. У Київському історичному архіві були введені до штату єврейський та польський архівісти. Вчений особисто зібрав колекцію матеріалів “Історія чеського друку на Україні”, до якого увійшли книги, брошури, газети, журнали, календарі (усього понад 100 позицій), та “Архів українських чехів”, що складався з копій та оригіналів документів, програм, афіш, оголошень, фотографій, рукописних “співаників” тощо (Павленко, 2016: 652).

Арешт Є. Рихліка паралізував роботу Кабінету національних меншин, завдав серйозного удару по нацменознавству та призупинив пошук і аналіз нацменознавчих матеріалів, які припинили концентруватися в науковому архіві національних меншин, осідали по розпорошених державних установах, у приватних осіб (Павленко, 2016: 653).

Відтак, можна стверджувати, що вчений був одним із провідних лідерів національно-культурницького руху відродження чехів й поляків в Україні, очолив наукову роботу зі збирання, систематизації, наукового опрацювання та популяризації їх духовної і матеріальної культури. Завдяки його зусиллям й роботі Етнографічної комісії ВУАН наприкінці 1920-х рр. були забезпечені необхідні умови для збереження чехами й поляками в Україні своєї національної ідентичності.

Усі матеріали архіву Кабінету для вивчення національних меншин України Етнографічної комісії ВУАН на сьогоднішній день зберігаються у відділі рукописних фондів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Рильського НАН України. Вони є безцінними для дослідження історії, мови та культури України, використовуються істориками, етнологами, демографами тощо для детального дослідження національних меншин України з часів їхньої появи на наших землях і до 1930-х рр. (Наулко, 2003: 107).

Після отримання 11 вересня 1927 р. листа від М. Грушевського Є. Рихлік потрапив під нагляд Державного політичного управління УСРР. Вченого було затримано 5 січня 1931 р. Ніжинським відділом ДПУ. Проти нього висунули обвинувачення у контрреволюційній діяльності на користь Чехословаччини.

Слідство тривало п'ять місяців. Є. Рихліка звинуватили у тому, що він був зв'язковим резидентом чеської шпигунської організації в Україні А. Водседалека і збирав інформацію під виглядом науково-етнографічної роботи.

13 червня 1931 р. Судова Трійка при Колегії ДПУ УСРР визнала Є. Рихліка винним за статтями 54-6 та 54-11 КК УСРР і постановила ув'язнити строком на 10 років. Покарання вчений відбував у виправних закладах Управління Сибірських виправно-трудоових таборів Народного комісаріату внутрішніх справ СРСР. У 1937 р. він помер за нез'ясованих обставин. 30 грудня 1958 р. після розгляду скарги сина вченого Р. Рихліка кримінальна справа була переглянута Військовим трибуналом Київського військового округу і припинена за недоведеністю обвинувачення (Павленко, 2007: 12).

Висновки. Сучасні українські вчені, повертаючи до наукового обігу славістичну спадщину Є. Рихліка, “фахівця слов'янського світу”, “одного з найбільших знавців “української школи” у польській романтичній літературі першої половини ХІХ ст.”, загалом відзначають важливість його доробку передусім у галузі богемістики та полоністики. Аналіз життєвого й творчого шляху Є. Рихліка дозволяє стверджувати, що вибір славістичного напрямку наукової діяльності вченого та формування ідеї слов'янської єдності як складової його наукового світогляду не були випадковими та обумовлювалися низкою причин: чеським походженням, вихованням, багатонаціональним характером початкової освіти, впливом слов'янського середовища, у якому зростав майбутній вчений, слов'янофільськими настроями у гімназії, Київському університеті св. Володимира, серед членів Історичного товариства Нестора-літописця, засідання якого він регулярно відвідував. На сучасному етапі ми можемо використовувати й демонструвати світу його наукову спадщину, зокрема зі славістики. Матеріали, зібрані у науковому архіві Кабінету національних меншин Етнографічної комісії ВУАН, зокрема, зусиллями Є. Рихліка, досі недостатньо вивчені та залучені до наукового обігу й потребують всебічного опрацювання. Учений теоретично обґрунтував “нацменознавство” як наукову складову української етнології. Залучивши до цієї справи ентузіастів й фахівців УСРР, РРФСР, Чехословаччини. Педагогічна й славістична діяльність Є. Рихліка засвідчує, що становлення наукового слов'янознавства в Україні у першій третині ХХ ст., хоч і повільними темпами, але відбувалося, продовжуючи традиції, започатковані у другій половині ХІХ ст.

Список використаних джерел

- Вахніна, 2014 – Вахніна Л. Полоністика в Україні та україністика в Польщі: діалог культур // *Studia Ukrainica Posnaniensia*, vol. II: 2014, pp. 167–175.
- Віднянський, 2015 – Віднянський С. Славістичні дослідження в Інституті історії України НАН України: основні етапи, напрями і тенденції розвитку / С. Віднянський // *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2015. Вип. 24. С. 60–84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mzu_2015_24_6
- Власенко, Курильчук, 2014 – Власенко О., Курильчук Н. Чеський педагог-філолог Євген Рихлік та його внесок в освіту України // *Чехи на Волині: історія та сучасність: збірник наукових праць / за ред. О. С. Березюк, О. М. Власенко*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 118–125.
- Данилюк, 1991 – Данилюк Ю. Дві батьківщини Є. Рихліка // *Репрсоване краєзнавство: (20–30-ті роки) / Бабенко Л. Л., Бабенко С. С., Білоус Г. П. та ін. К., Хмельницький, 1991. С. 284–287.*
- Журжа, 2006 – Журжа І. В. Становлення та розвиток слов'янознавства в Університеті св. Володимира (1834–1919 рр.): Автореф. дис...канд. іст. наук: 07.00.01. К., 2006. 20 с.
- Колесник, 2013 – Колесник І. Українська історіографія: концептуальна історія. К.: Інститут історії України НАН України, 2013. 566 с.
- Копилов С. А. Слов'янознавство. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=slov'janoznavstvo>
- Копилов, 2006 – Копилов С. Українська історична славістика нового часу: витоки, становлення і етапи розвитку: Дисертація на здобуття наук. ступеня докт. історичних наук / 07.00.06. Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни. Кам'янець-Подільський, 2006. 525 с.

Копилов, 2009 – Копилов С. Історико-славистичні дослідження вчених Київського університету в перші десятиріччя XX ст. / С. Копилов // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Історія. Вип. 22. Ужгород: Говерла, 2009. С. 117–126.

Костиця, 1997 – Костиця М. В'язень № 37. Повернення з небуття // Житомирський вісник. 1997. 31 січня.

Луняк, 2002 – Луняк Є. Робота Є.А. Рихліка “Слов'янознавство Кирило-Методіївців. (З ідеології Кирило-Методіївського братства)” в контексті радянської історіографії Кирило-Методіївського товариства 20-х рр. XX ст. // Література і культура Полісся. Ніжин, 2002. Вип. 18. С. 96–100.

Луцький, 1999 – Луцький Ю. Чехи на Україні (1917 – 1933). Трагедія господаря // Хроніка. 2000. К., 1999. № 29–30. С. 127, 130–133.

Наулко, 2003 – Наулко В. Матеріали Кабінету нацменів Етнографічної комісії ВУАН як джерело дослідження міжнетнічних взаємин в Україні / Всеволод Наулко, Наталія Руденко // Пам'ять століть. 2003. № 5. С. 107–112.

Павленко, 2002 – Павленко Л. Українсько-польські взаємини першої половини XIX ст. в творчості Є. Рихліка / Л. Павленко // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Чернігів, 2002. Вип. 15. Серія: Історичні науки. № 1. С. 74–79.

Павленко, 2006 – Павленко Л. Українсько-чеські науково-культурні взаємини 1920-х рр. / Л. Павленко // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Чернігів, 2006. Вип. 34. Серія: Історичні науки. № 4. С. 108–112.

Павленко, 2007 – Павленко Л. А. Науково-педагогічна і громадська діяльність Євгена Рихліка: Автореф. дис...канд. іст. наук: 07.00.01. Чернігів, 2007. 19 с.

Павленко, 2008 – Павленко Л. Поняття “слов'янський світ” та ідея слов'янської єдності у науковій спадщині Є. Рихліка / Л. Павленко // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Чернігів, 2008. Вип. 52. Серія: Історичні науки. № 5. С. 247–252.

Павленко, 2015 – Павленко Славистичний доробок Євгена Рихліка. Міжнародна наукова конференція “Науковий потенціал славистики: історичні здобутки та тенденції розвитку (до Дня слов'янської писемності і культури)”. 21 травня 2015 р. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/494> [in Ukrainian].

Павленко, 2016 – Павленко Л. Створення архіву національних меншин України в контексті розгортання вітчизняних нацменознавчих досліджень 20-х рр. XX ст. // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 2016. Вип. 44. С. 647–655.

Паламарчук, 2009 – Паламарчук О., Чмир О. Славистика в Київському університеті між двома світовими війнами / О. Паламарчук, О. Чмир // Слов'янський світ: щорічник. Вип. 7 / [голов. ред. Скрипник Г. А.]. К., 2009. С. 3–13.

Радишевський, 2010 – Радишевський Р. Українська полоністика: проблеми, школи, силуетки. Київські полоністичні студії. – К., 2010, 620 с.

Рафальський, 2000 – Рафальський О. Національні меншини України у XX ст.: Історіографічний нарис. К., 2000. С. 264.

Рихлик, 1999 – Рихлик Є. Українські мотиви в поезії Юліуша Словацького // Хроніка. 2000. К., 1999. Вип. 29–30. С. 89.

Рихлик, 2010 – Рихлик Є. Сава Чалий і Сава Цалинський у польській літературі // Українська полоністика: проблеми, школи, силуетки. Київські полоністичні студії. К., 2010. С. 156–183.

Рыхлик, 1915 – Рыхлик Е. Поэтическая деятельность Франца Ладислава Челяковского (Из истории чешского литературного возрождения). К.: Типография Имперского университета св. Владимира, Акционерное Общество печатного и издательского дела Н. Т. Корчак-Новицкого, 1915. 330 с.

Самойленко, 2004 – Самойленко Н. Дослідник польської літератури Є. А. Рихлік // Поляки в Ніжині: Збірник статей та матеріалів. Ніжин, 2004. Вип. 2. С. 16–28.

Скрипник, 2005 – Скрипник П. Рихлік Євген Антонович // Видатні діячі науки і культури Києва в історико-краєзнавчому русі України: Біографічний довідник. К., 2005. Ч. 2. С. 179–183.

Федорів, 2013 – Федорів І. Становлення наукового слов'янознавства в Україні (перша третина XX ст.) // Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. Вип. 11. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. С. 194–206.

Шаповал, 2001 – Шаповал Ю. “Належить до небагатьох вчених славистів...” (життя і смерть Євгена Рихліка) // Шаповал Ю. Україна XX століття: Особи та події в контексті важкої історії. К., 2001. С. 374–388.

References

- Danyliuk, 1991 – Danyliuk Yu. Dvi batkivshchyny Ye. Rykhlika [Two homelands of Ye. Ryhlik] // Represovane kraieznavstvo: (20–30-ti roky) / Babenko L. L., Babenko S. S., Bilous H. P. ta in. K., Khmelnytskyi, 1991. S. 284–287. [in Ukrainian].
- Fedoriv, 2013 – Fedoriv I. Stanovlennia naukovo sloviaoznavstva v Ukraini (persha tretyna XX st.) [Establishing scientific Slavonic studies in Ukraine (the first third of the twentieth century)] // Ukraina–Yevropa–Svit. Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats. Seria: Istorii, mizhnarodni vidnosyny / Hol. red. L. M. Aleksievets. Vyp. 11. Ternopil: Vyd-vo TNPU im. V. Hnatiuka, 2013. S. 194–206. [in Ukrainian].
- Kolesnyk, 2013 – Kolesnyk I. Ukrainska istoriografii: kontseptualna istorii [Ukrainian historiography: conceptual history]. K.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2013. 566 s. [in Ukrainian].
- Kopylov – Kopylov S. A. Sloviaoznavstvo [Slavonic studies]. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=slovianoznnavstvo> [in Ukrainian].
- Kopylov, 2009 – Kopylov S. Istoryko-slavistychni doslidzhennia vchenykh Kyivskoho universytetu v pershi desiatyrichchia XX st. [Historical and Slavic studies of scientists of Kyiv University in the first decades of XX century] // Naukovy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seria: Istorii. Vyp. 22. Uzhhorod: Hoverla, 2009. S. 117–126. [in Ukrainian].
- Kopylov, 2006 – Kopylov S. Ukrainska istorychna slavistyka novoho chasu: vytoky, stanovlennia i etapy rozvytku [Ukrainian historical Slavic studies of the New Age: origins, formations and stages of development]: Dysertatsiia na zdobuttia nauk. stupenia dokt. istorychnykh nauk / 07.00.06. Istoriohrafii, dzhereloznnavstvo ta spetsialni istorychni dystsypliny. Kamianets-Podilskyi, 2006. 525 s. [in Ukrainian].
- Kostrytisia, 1997 – Kostrytisia M. Viazen № 37. Povnennia z nebuttia [Prisoner No. 37. Return from “non-existence”] // Zhytomyrskyi visnyk. 1997. 31 sichnia. [in Ukrainian].
- Luniak, 2002 – Luniak Ye. Robota Ye. A. Rykhlika “Sloviaoznavstvo Kyrylo-Metodiivtsiv. (Z ideolohii Kyrylo-Metodiivskoho bratstva)” v konteksti radianskoj istoriohrafii Kyrylo-Metodiivskoho tovarystva 20-kh rr. XX st. [Ye. A. Ryhlik’s work “The Slavic Studies of Cyril and Methodius. (From the ideology of the Cyril and Methodius brotherhood)” in the context of the Soviet historiography of the Cyril and Methodius society of the 1920s.] // Literatura i kultura Polissia. Nizhyn, 2002. Vyp. 18. S. 96–100. [in Ukrainian].
- Lutskyi, 1999 – Lutskyi Yu. Chekhy na Ukraini (1917–1933). Trahediia hospodaria [Czechs in Ukraine (1917–1933). The tragedy of the master] // Khronika. 2000. K., 1999. № 29–30. S. 127, 130–133. [in Ukrainian].
- Naulko, 2003 – Naulko V. Materialy Kabinetu natsmeniv Etnohrafichnoi komisii VUAN yak dzherelo doslidzhennia mizhetnichnykh vzaiemyn v Ukraini [Materials of the Cabinet of national minorities of the ethnographic commission of the All-Ukrainian Academy of Sciences as a source for the study of interethnic relations in Ukraine] // Pamiat stolit. 2003. № 5. S. 107–112. [in Ukrainian].
- Palamarchuk, Chmyr, 2009 – Palamarchuk O., Chmyr O. Slavistyka v Kyivskomu universyteti mizh dvoma svitovymy viinamy [Slavic Studies in the Kiev University between the two world wars] // Slovianskyi svit: shchorichnyk. Vyp. 7 / [holov. red. Skrypnyk H. A.]. K., 2009. S. 3–13. [in Ukrainian].
- Pavlenko, 2007 – Pavlenko L. A. Naukovo-pedahohichna i hromadska dialnist Yevhena Rykhlika [Scientific, pedagogical and public activity of Yevhen Ryhlik]: Avtoref. dys... kand. ist. nauk: 07.00.01. Chernihiv, 2007. 19 s. [in Ukrainian].
- Pavlenko, 2008 – Pavlenko L. Poniattia “slavianskyi svit” ta ideia slavianskoj yednosti u naukovii spadshchyni Ye. Rykhlika [The concept of “Slav world” and the idea of Slavic unity in the scientific heritage of Ye. Ryhlik] // Visnyk Chernihivskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka. Chernihiv, 2008. Vyp. 52. Seria: Istorychni nauky. № 5. S. 247–252. [in Ukrainian].
- Pavlenko, 2015 – Pavlenko L. Slavistychni dorobok Yevhena Rykhlika [The Slavic legacy of Yevhen Ryhlik]. Mizhnarodna naukova konferentsiia “Naukovy potentsial slavistyky: istorychni zdobutky ta tendentsii rozvytku (do Dnia slovianskoj pysemnosti i kultury)”. 21 travnia 2015 r. URL: <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/494> [in Ukrainian].
- Pavlenko, 2016 – Pavlenko L. Stvorennia arkhivu natsionalnykh menshyn Ukrainy v konteksti rozhortannia vitchyznianskykh natsmenoznavchykh doslidzhen 20-kh rr. XX st. [Creation of an archive of national minorities of Ukraine in the context of the deployment of national minorities studies of the 1920’s.] // Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho, 2016. Vyp. 44. S. 647–655. [in Ukrainian].
- Pavlenko, 2006 – Pavlenko L. Ukrainsko-cheski naukovo-kulturni vzaiemyny 1920-kh rr. [Ukrainian and Czech scientific and cultural relations of the 1920s] // Visnyk Chernihivskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka. Chernihiv, 2006. Vyp. 34. Seria: Istorychni nauky. № 4. S. 108–112. [in Ukrainian].

- Pavlenko, 2002 – Pavlenko L. Ukrainsko-polski vzaiemny pershoi polovyny XX st. v tvorchoosti Ye. Rykhlika [Ukrainian and Polish relations of the first half of the nineteenth century in the works of Ye. Ryhlik] // Visnyk Chernihivskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka. Chernihiv, 2002. Vyp. 15. Seriya: Istorychni nauky. № 1. S. 74–79. [in Ukrainian].
- Radyshevskiy, 2010 – Radyshevskiy R. Ukrainska polonistyka: problemy, shkoly, sylvetky. Kyivski polonistychni studii [Ukrainian Polonistics: problems, schools, napkins. Kiev Polonistic studios]. K., 2010, 620 s. [in Ukrainian].
- Rafalskyi, 2000 – Rafalskyi O. Natsionalni menshyny Ukrainy u XX st.: Istoriohrafichnyi narys [National minorities of Ukraine in the twentieth century: historiographical sketch]. K., 2000. S. 264. [in Ukrainian].
- Ry'khlik, 1915 – Ry'khlik E. Poe'ticheskaya deyatel'nost' Francza Ladislava Chelyakovskogo (Iz istorii cheshskogo literaturnogo vozrozhdeniya) [The poetic activity of Franz Ladislav Chelyakovsky (from the history of the czech literary renaissance)]. K.: Tipografiya Imperskogo universiteta sv. Vladimira, Akczionerhoe Obshhestvo pechatnogo i izdatel'skogo dela N. T. Korchak-Noviczskogo, 1915. 330 s. [in Russian].
- Rykhlik, 2010 – Rykhlik Ye. Sava Chaly i Sava Tsalynskiy u polskii literaturi [Sawa Chaly and Sawa Tsalinski in Polish literature] // Ukrainska polonistyka: problemy, shkoly, sylvetky. Kyivski polonistychni studii. K., 2010. S. 156–183. [in Ukrainian].
- Rykhlyk, 2000 – Rykhlyk Ye. Ukrainski motyvy v poezii Yuliusha Slovatskoho [Ukrainian motives in Juliusz's poetry] // Khronika. 2000. K., 1999. Vyp. 29–30. S. 89–93. [in Ukrainian].
- Samoilenko, 2004 – Samoilenko H.V. Doslidnyk polskoi literatury Ye. A. Rykhlyk [Researcher of Polish literature of Ye. A. Ryhlik] // Poliaky v Nizhyni: Zbirnyk statei ta materialiv. Nizhyn, 2004. Vyp. 2. S. 16–28. [in Ukrainian].
- Shapoval, 2001 – Shapoval Yu. "Nalezhyt do nebahatokh vchenykh slavistiv..." (zhyttia i smert Yevhena Rykhlika) ["Belongs to few Slavic scientists ..."] (life and death of Yevhen Ryhlik) // Shapoval Yu. Ukraina XX stolittia: Osoby ta podii v konteksti vazhkoï istorii. K., 2001. S. 374–388. [in Ukrainian].
- Skrypnyk, 2005 – Skrypnyk P. Rykhlik Yevhen Antonovych [Ryhlik Yevhen Antonovich] // Vydadni diiachy nauky i kultury Kyieva v istoryko-kraieznavchomu rusi Ukrainy: Biohrafichnyi dovidnyk. K., 2005. Ch. 2. S. 179–183. [in Ukrainian].
- Vakhnina, 2014 – Vakhnina L. Polonistyka v Ukraini ta ukrainistyka v Polshchi: dialoh kultur [Polonistics in Ukraine and Ukrainian studies in Poland: a dialogue of cultures] // Studia Ukrainica Posnaniensia, vol. II: 2014, pp. 167–175. [in Ukrainian].
- Vidnianskyi, 2015 – Vidnianskyi S. Slavistychni doslidzhennia v Instytuti istorii Ukrainy NAN Ukrainy: osnovni etapy, napriamy i tendentsii rozvytku [Slavic studies at the Institute of History of Ukraine of NAS Ukraine: main stages, directions and tendencies of development] // Mizhnarodni zviazky Ukrainy: naukovi poshuky i znakhidky. 2015. Vyp. 24. S. 60–84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mzu_2015_24_6 [in Ukrainian].
- Vlasenko, Kurylchuk, 2014 – Vlasenko O., Kurylchuk N. Cheskyi pedahoh-filoloh Yevhen Rykhlik ta yoho vnesok v osvitu Ukrainy [Czech philologist and educator of Yevhen Ryhlik and his contribution to the education of Ukraine] // Chekhy na Volyni: istoriia ta suchasnist: zbirnyk naukovykh prats / za red. O. S. Bereziuk, O. M. Vlasenko. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2014. S. 118–125. [in Ukrainian].
- Zhurzha, 2006 – Zhurzha I. V. Stanovlennia ta rozvytok slovianoznavstva v Universyteti sv. Volodymyra (1834–1919 rr.) [The formation and development of Slavonic studies at the Saint Volodymyr Kyiv University (1834–1919)]: Avtoref. dys... kand. ist. nauk: 07.00.01. K., 2006. 20 s. [in Ukrainian].